

Pligtaflevering af kulturarven - hvorfor dog det? - Omkring en af grundpillerne i bevaringen af dansk kulturarv

Af direktør Erland Kolding Nielsen, Det Kongelige Bibliotek, og direktør Niels Mark, Statsbiblioteket.

Den 1. januar 1998 blev den hidtidigt gældende pligtafleveringslov fra 1927 afløst af lov nr. 423 af 10. juni 1997 og tilhørende kulturministerielle bekendtgørelse nr. 1041 af 17. december 1997. I december 1997 iværksatte Kulturministeriet i samarbejde med Statens Information, Det Kongelige Bibliotek og Statsbiblioteket en informationskampagne over for alle udgivere og potentielle fremstillere af udgivne værker i Danmark, fulgt op i januar 1998 af en særskilt presseopfølgning. 1. januar 1998 åbnede Det Kongelige Bibliotek og Statsbiblioteket en helt ny hjemmeside med alle oplysninger om lovens formål, indhold, og afgrænsning, afleveringsprocedure, anmeldelsesblanketter for elektroniske dokumenter, spørgeside m. v. Den nye lov blev til i 300-året for den første kgl. forordning i 1697. Derfor udgiver de to biblioteker også et stort jubilæumsværk "Den trykte kulturarv. Pligtaflevering gennem 300 år", redigeret af Det Kongelige Biblioteks forskningschef, dr. phil. John T. Lauridsen og seniorforsker, lic. phil. Henrik Horstbøll med forord af kulturministeren og bidrag af medarbejdere fra de to biblioteker og Københavns Universitet. I nedenstående artikel orienterer cheferne for de to pligtafleveringsbiblioteker om perspektiverne i den nye lov for fremtidens brugere af den del af kulturarven, som det pligtafleverede materiale udgør.

Det Kongelige Bibliotek har siden sin grundlæggelse i årene efter Frederik IIIs tronbestigelse 1648 været Danmarks nationalbibliotek, og Statsbiblioteket, der blev oprettet i 1902 for at sikre, at man i Danmark havde to komplette samlinger af nationallitteraturen, fik overdraget Det Kongelige Biblioteks dubletter af den danske litteratur. Hvis der skulle ske noget med den ene, havde man i det mindste den anden, var den bagvedliggende filosofi. At dette har været - og fortsat er - en relevant betragtning, giver historien fem gode eksempler på. Både under Københavns store brandkatastrofer i 1728, hvor Universitetsbiblioteket brændte, i 1794, hvor det første Christiansborg nedbrændte, året efter i 1795, igen ved det andet Christiansborgs brand i 1884 og senest ved Proviantgårdens brand 1992 var Det Kongelige Bibliotek så tæt på katastrofen, at den både kunne lugtes og føles. Kun vindretningen reddede ved slotsbranden i 1884 Det Kongelige Bibliotek, der dengang befandt sig i den bygning i Rigsdagsgården, hvor Rigsarkivet har til huse i dag. Dette blev den direkte anledning til oprettelsen af, som det da benævntes, endnu "et statsbibliotek i provinsen", i virkeligheden et parallelt nationalbibliotek dog med begrænsede funktioner i forhold til det gamle.

Blandt andet derfor vokser materialemængderne i magasinerne på både Det Kongelige Bibliotek og Statsbiblioteket i Århus hvert år med 1-1 1/2 hyldekilometer. Det er danske bøger, tidsskrifter, aviser, pjecer og meget andet, men overvejende trykt materiale, der

bliver afleveret til de to biblioteker i kraft af den såkaldte pligtafleveringslov. Den hidtige lov, der er fra 1927, er fra d. 1. januar i år afløst af en ny lov med en *udvidet* afleveringspligt. Der stilles altså nu krav om, at der skal afleveres endnu mere materiale til de to biblioteker.

De to biblioteker modtager hele den danske produktion af tryksager, der løber op i ca. 20.000 bøger, 25.000 løbende serier, årbøger, tidsskrifter, magasiner og aviser (såkaldt periodiske skrifter) og over 100.000 småtryk årligt¹. Danmark er fuld af skrivekugler, publiceringsfreaks og tryksagsekshibitionister, såvel private som institutionelle. Det samme synes at ville gøre sig gældende på det elektroniske område i fremtiden. I forhold til befolkningsstørrelsen er den danske trykproduktion den næststørste i verden, kun overgået af Island. Det er derfor ikke så sært, at vi ofte mødes med spørgsmålet: Hvad skal vi dog med alt det materiale, der jo ikke blot omfatter den "fine" litteratur og de videnskabelige værker, men *alt* hvad der publiceres på dansk? Svaret er enkelt. Vi skal indsamle hele dette materiale, så vi kan sikre, at publiceret og offentliggjort information om dansk historie, kultur og samfundsliv i sin fulde bredde og omfang bliver fastholdt og ikke forsvinder. Pligtafleveringen skal ses som et led i de indsamlings- og bevaringsforpligtelser for litteratur, arkivalier og genstande, der er pålagt og fordelt mellem de nationale kulturbevaringsinstitutioner inden for arkiv-, biblioteks- og museumssektorerne. For de to pligtafleveringsbiblioteker er opgaven at sikre hele nationallitteraturen for eftertiden. Det er en væsentlig

del, måske den væsentligste del af den danske kulturarv, der her er tale om.

Pligtaflevering af bøger og tidsskrifter har ikke kun fundet sted siden 1927; det er en gammel tradition i Danmark. Siden 1697 har der været pligt til at aflevere til Det Kongelige Bibliotek, i perioder tillige til Universitetsbiblioteket i København, og i de sidste knap 100 år er et eksemplar af enhver trykt udgivelse blevet opbevaret både på Det Kongelige Bibliotek og Statsbiblioteket. Man kan sige, at pligtafleveringsloven er den trykte kulturarvs grundlov. Vedtagelsen af lov nr. 423 af 10. juni 1997 markerer således også med knap en måneds præcision også denne lovgivnings 300-års jubilæum².

Pligtaflevering er selvfølgelig ikke blot et dansk fænomen; den finder i dag sted i de fleste lande. Oprindeligt er den imidlertid en europæisk, nærmere betegnet en fransk opfindelse.³ Den første pligtafleveringslov blev givet af den franske konge Frans I gennem en berømte forordning givet i Montpellier 1537. Sverige indførte pligtaflevering i 1661, Danmark i 1697, Finland i 1707, Spanien i 1715, Norge i 1732, Rusland i 1783. Landene uden for Europa er først kommet med i det 20. århundrede. Efter den anden verdenskrig har UNESCO, FNs organisation for uddannelse, videnskab og kultur, opstillet og udviklet normer og retningslinier for området, bl.a. baseret på den filosofi, at pligtafleveringen skulle sikre en international arbejdsdeling for den omkostningskrævende opbevarings- og bevaringsindsats for trykte publikationer.

Illustration fra et bryllupshilsen fra 1752 Sådanne tryksager var undtaget fra pligtaflevering, men samlere har sikret, at denne trykgenre er bevaret.

Nogle steder som i Holland bygger den endnu på frivillige aftaler, men langt de fleste steder ligger der en lovgivning til grund for den, således i alle de nordiske lande. I disse år sker der overalt en gennemgribende ændring af denne lovgivning med henblik på at sikre aflevering og dermed bevaring af andre såkaldt informationsbærende materialer end de traditionelle bogtrykte.

I Danmark, som andre steder, der har revideret dette pligtafleveringsgrundlag, har man taget udgangspunkt i UNESCOs modelforslag⁴. Derfor er der efterhånden store lighedspunkter mellem lovgivningen i de enkelte lande. Det gælder ikke mindst inden for Norden, hvor Danmark ellers har haltet efter de øvrige lande, der for år tilbage ændrede lovgivningen på området⁵.

Formålet med pligtaflevering

Det afgørende formål med pligtafleveringen i dag er at sikre bevaring og videreførelse af kulturarven⁶. Det vil sige *både*, at alle *udgivne* værker skal indsamles og bevares af hensyn til bevaring og videreførsel af den nationale kultur, og at de stedse vil være tilgængelig for forskningen og for almenheden, d.v.s. for personligt gennemsyn og studium for *enhver*, der måtte ønske det. Det sker normalt på de to pligtafleveringsbiblioteker, der har til opgave at modtage og opbevare materialet, men det kan også ske på andre offentlige biblioteker, hvor materialet kan gøres tilgængeligt ud fra det grundlæggende informationspolitiske princip, at et værk, der en gang er udgivet, skal forblive tilgængeligt for offentligheden gennem bevaring og adgang. Endelig er det pligtafleveringens formål at sikre en dækkende registrering af de udgivne værker i na-

tionalbibliografien, hvor den danske nu er en af de bedste i verden m.h.t. registreringshastighed, omfang og dækning! Og det ville jo være ejendommeligt, hvis alt det, der er med i nationalbibliografien, *ikke* fortsat bevares og kunne findes.

På sin vis har pligtafleveringen størst betydning for de publikationer, som umiddelbart betragtet virker uanselige og har kort brugsværdi. Med andre ord den type materiale, der oftest kasseres kort tid efter, at det er publiceret, og som folk ofte anser for ubetydeligt, direkte værdiløst eller underlødigt⁷. Når alle andre - personer, institutioner eller biblioteker - har smidt deres egne eksemplarer væk, skal de findes på Det Kongelige Bibliotek og Statsbiblioteket. De er fremdeles en del af kulturarven. Om betydningen af dette materiale, der heller ikke altid er blevet værdsat efter fortjeneste af bibliotekernes egne folk, udtalte Falconer Madan, chef for et af verdens berømteste universitetsbiblioteker, the Bodleian Library i Oxford, engang følgende: "The dust of one age is the gold of another"! Smukkere og mere præcist kan det ikke siges⁸.

Den "fine" litteratur og de videnskabelige værker skal vi nok bevare, og kan DSB's køreplan fra i fjor ikke forekomme særlig interessant i dag, er den fra 1897 det så sandelig, når aspekter af fortiden skal rekonstrueres i en historisk afhandling eller en kriminalroman skrives. Det pligtafleverede materiale får ikke lov til at samle støv på hylderne.

Hver dag året rundt har studerende, forskere, journalister, forfattere og folk, der interesserer sig for lokal-, slægts-, personal-, virksomheds- eller samfundshistorie, og mange andre videbegærlige og nysgerrige glæde af at kunne benytte materialet på de to pligtafleveringsbiblioteker.

I TV-serier som *Matador* og *Bryggeren* og i mange film kan vi glæde os over tidsbillederne og detaljerne. Hvem tænker på, at der forinden har fundet en grundig research sted, baseret på bibliotekernes, arkivernes og museernes samlinger? Hvordan gik den almindelige dansker klædt i f.eks. 1932? Hvordan var køkkenerne indrettet? Hvilke møbler, lamper og gardiner havde man i stuen? Hvilke redskaber brugte man? Osv., osv. Havde man ikke haft en lov om pligtaflevering, ville Daells Varehus' kataloger, *Familiejournalen* og kogeboerne fra den tid ikke have været tilgængelige. Takket være sådanne kataloger og andre tryksager ved vi, hvordan familien Danmark var klædt i 1932, og hvad den spiste. Fra avis- og ugeblade ved vi, hvad der optog den danske befolkning på det tidspunkt, og hvilke synspunkter, der prægede debatten. For den lokal- og slægtshistorie-interesserede er små jubilæumsskrifter, foreningsblade og skoleblade ofte uvurderlige kilder. For slet ikke at tale om gamle vejvisere og telefonbøger. De bruges flittigt, f.eks. af folk, der gerne vil opspore fjerne slægtninge eller studere erhvervsudviklingen i et lokalt område.

Ugebladet for Vamdrup og Omegn. *Udgivet af Vamdrup Handelsforening, 1. Aarg. Nr. 2, 1924. Lokal- og distriktsblade er omfattet af Pligtafleveringsloven.*

Ugebladet for Vamdrup og Omegn

Udgivet af Vamdrup Handelsforening.

I Aarg

Torsdag den 9. Oktober 1924

Nr. 2.

Prima eng. Nøddekul, Koks, Briketter og tørt Bøgetræ

leveres frit i Hus.

Billigste Priser.

F. V. Johannsens Enke,

Telefon 17.

Vamdrup

Telefon 17.

Dansk Korn købes!

Prøve udbedes.

AS. Vamdrup-Korn & Foderstofforretning,

Telef. 8 & 205

Gør Deres Indkøb

Kød og Fedevarer

hos

Brdr. Nielsen,

Vestergade, Vamdrup, Telef. 154.

NB. Husk vor prima Mediebetjening. NB.

Af Landets bedste Landbrugsmaskiner

anbefales:

Kartoffelplagere, Roeløflere, Roeplogeren „Mads Ambly“, Herborg Roeraspere og Skærer for Haand- og Elektromotordrift, HILLERØD selvrensende Tærskværker og Halmpressere, Thy Halmplakere, Kværne og Høvvalser, Hakkelsesmaskiner, Rundsav og Kvasbaggemaskiner, Frøugda, Langskov, Oliver og Red. Sacks Dobbeltpløve.

Originale Pløvede. Kartoffelplagere. Drivremme, Rømsamlere, Konsistensfedt, Elektromotorolie og Maskinolie.

Brugte Maskiner og Drove tages i Bytte og sælges istandsatte til billig Pris.

En Del brugte Hestegangs-Tærskværker sælges til billig Pris.

J. Jensen, Vamdrup, Telef. 60.

Sønderjysk Forening.

Foredrag om Grønland med Lyabilleder **Onsdag den 15. Oktober, KL 7½**, paa Boysens Hotel af Pastor Ostermann fra Grene. Medlemmer 35 Øre, Ikke-Medlemmer 75 Øre. Nye Medlemmer optages gerne.

Gift Dem bare,

det kan ikke ske for hurtig, men hevend Dem allerførst i

K. S Nielsen' Møbelmagasin, hvor De køber bedst og billigst.

Telefon 160.

Telefon 160.

Na kommer Sæsonen med Aftenvisitter!

Derill anbefaler jeg mig med **Wicnerkringler, Smørkager, Drosdnørbrød, Høningkage, Klejner og franske Vaffer.**

Husk min gammeldags Vandkringle.

☐ Større og smaa Kager anbefales. ☐

NB. Hørbødder bringes overalt i Byen. NB.

Telef. 101. **Bager P. Pedersen.** Telef. 101.

Søndergade.

Gødningkalk.

Ansøgning om Tilskud til Transport af Gødningkalk skal indsendes **inden 1. Januar.** Ansøgningskema faas i **Vamdrup Korn- og Foderstofforretn.**

18° Superfosfat.

Efter den sidste Planievisberetning for 1923 fra Foreningen af jyske Landboforeninger giver **100 kg Superfosfat** en forøget Afgrøde af gennemsnitlig:

Rug paa Sandmald	83 kg Kærne
	105 „ Halm
Rug paa Lermald	102 kg Kærne
	253 „ Halm
Hvede paa do.	110 kg Kærne
	117 kg Halm

Da Sædpriserne er omtrent 3 Gange saa høje som Superfosfatpriserne, er det ogsaa en god Forretning at anvende Superfosfat.

Forlang Tyremærket!

Det danske Gødnings-Kompagni.

Faas i Vamdrup hos

AS. Vamdrup Korn- & Foderstofforretning.

Averter her i Bladet!

Org. „Kraft“

Foderblandning til Hens samt knuste Trækul, Svovlblomme, Strandskaller, Soyasakrae, malet Solsikke, alle Slags Korn, saavel hel som malet, til billigste Pris. Grableys - Mineralsalt.

A. Lundgaard

Vamdrup.

NB. Æg afregnes med 20 Øre over Noteringen.

Plante- margarine!

Hverfor betale 88 Øre pr. ½ kg ved fremmede Vagter, naar De kan faa en bedre for 51 Ør. pr. ½ kg. hos

A. Lundgaard,

Vamdrup

NB. Æg afregnes med 20 Øre over Noteringen.

En Legnads-Prædiken.

Det var i en fremmed By. Og det sørgede. Jeg skulde med Rulebiten, som gik om en Snes Minutter, og da jeg Ingen Bekende havde paa Stedet, som jeg kunde krybe i Ly hos, kravede jeg Ind i Bilen og brugte den som Venesal.

Chaufføren havde travlt med at hjælpe Passagererne og andre Illrette, og det faldt da ganske af sig selv, at mine Øjne fulgte ham.

Han var en høj, kraftig Mand med et sundt, rødmuset Ansigt og et Par Øjne, der saa venligt paa dem, han talte med. Det var disse Øjne, jeg først blev opmærksom paa, for det er ikke alle Chauffører, der har den Slags Øjne.

Og saa bed jeg Mærke i den Omhu, hvormed han tog sig af dem, der sreg ind. Heller ikke den var helt almindelig.

Der sad nu en ældre Bønderkone og ventede paa sin Datter, som ogsaa skulde med Bilen. Hun var saa ængstelig for, at den skulde køre, for Pigebarnet kom. Han beroligede hende med, at han nok skulde bte paa hende, selv om der skulde gaa et Par Minutter over Tiden.

Og der kom en lille Dreng, som stak ham en Konvolut og havde lidt sværet ved at faa forklaret, at i denne var en Veksel, som Far skulde betale et Aldrog paa Inde i Banken, og som han skulde

Ny lov om pligtaflevering

Der har længe været behov for at ajourføre den nugældende pligtafleveringslov fra 1927. Een væsentlig grund er, at trykt information i stigende grad fremstilles uden om de egentlige bogtrykkerier, hvortil afleveringspligten var knyttet. En anden og ligeså væsentlig årsag er, at værker af kulturel og forskningsmæssig interesse, og dermed materiale, der udgør en væsentlig del af vores nationale kulturarv, i stigende grad udgives i andre former end papirtryk, og netop derfor har den største udfordring i udformningen af en ny pligtafleveringslov været knyttet til indsamlingen af nye medier som: cdrommer, cd'er, videoer og publikationer på internettet. Der har således været god grund til at gennemføre en lovrevision, og den nye lov er da også blevet til efter et særdeles grundigt forarbejde, først i form af et fælles oplæg fra de to pligtafleveringsbiblioteker i 1995 til Kulturministeriet⁹. Efterfølgende er dette i bearbejdet form kommet som en delbetænkning afgivet i juni 1996 af *Udvalget om Bibliotekerne i Informationssamfundet* (UBIS-udvalget)¹⁰. Udvalget var året før blevet nedsat af daværende kulturminister Jytte Hilden og skulle bl.a. "vurdere bibliotekernes rolle i forbindelse med den vækst i elektroniske formidling af litteratur og information til forskning, uddannelse, erhvervsliv og borgere, som infosamfundet vil indebære". I dette arbejde indgik naturligt spørgsmålet om nye regler for pligtaflevering, der "sikrer dels bevaring og dels tilgængeliggørelse af offentliggjort information", herunder elektronisk offentliggjorte værker.

Den nye lov præciserer det *ansvar*, der ligger på *alle*, der *udgiver* information: Virksomheder, institutioner og enkeltpersoner. For det *trykte* materiale består det nye i, at afleveringspligten udvides til alle, der færdiggør trykte udgivelser, dvs. f.eks. organisationer med egne trykkefaciliteter, offentlige myndigheder, universiteter, højere læresteder samt mange private virksomheder og større foreninger. Også afleveringspligten med hensyn til udgivelsernes karakter er præciseret. Det er alle udgivelser, også vejledninger, rapporter, markedsføringsmaterialer, plakater, reproduktioner og fotografiske udgivelser, der nu er omfattet.

Det helt afgørende nye i loven er dog som nævnt, at også fremstillere af værker på *ikke-boglige medier* som cd, kassettebånd, videofilm og lignende fremover skal aflevere to eksemplarer. Det samme skal de, der fremstiller elektroniske værker på cdrom eller diskette. Udgivere, der lægger *elektroniske publikationer* på internettet, er omfattet af en særlig regel, der indebærer, at de som noget nyt skal *anmelde*, d.v.s. ikke selv aflevere, disse publikationer til pligtafleveringsbibliotekerne, der så selv henter dem over nettet. Der er således tale om en markant udvidelse af pligtafleveringsområdet og dermed en væsentlig garanti for, at hovedmålet med pligtafleveringen, nemlig at vi "bevarer nutiden for fremtiden", kan opfyldes. Men selv denne udvidelse omfatter dog ikke alt, hvad vi kunne ønske ud fra en kulturarvsrelevant synsvinkel! Indtil videre er onlinedatabaser, hjemmesider og an-

Spisesedler er en af måderne, hvorpå vi møder aviserne i dagligdagen. Dagen efter afstemningen om Maastrichttraktaten 2. juni 1992 solgte BT avisen på denne måde. - Spisesedler er ikke omfattet af Pligtafleveringsloven.

dre såkaldt *dynamiske* udgivelser, d.v.s. værker, der pr. definition forudsættes ændret løbende og ikke blot med mellemrum, undtaget fra aflevering. Afgrænsningen imellem de to kategorier skal nok give både udgivere og pligtafleveringsbibliotekerne nogle problemer, som vi dog håber at kunne løse på god dansk vis gennem forhandling.

Forenklinger

Under den tidligere pligtafleveringslov indebar den dobbelte pligtaflevering, at materialet

skulle afleveres i et eksemplar til hver af de to pligtafleveringsbiblioteker. Den nye lov har indført en forenkling her. Fremover skal der kun afleveres eet sted.

Det kongelige Bibliotek skal modtage alt trykt materiale (med undtagelse af aviser), noder, mikrofilm, fotografiske værker, værker i punktskrift, digitale værker både på fysiske medier (d.v.s. cdrommer og disketter) og på nettet (netpublikationer).

Statsbiblioteket skal modtage aviser, lydudgivelser (bl.a. cder), film og videoudgivelser. Materialet afleveres til gengæld i to eksemplarer af alle udgivelser, og de to biblioteker vil så selv tage sig af at udveksle materiale, således at der altid opbevares et eksemplar af hver materialetype på begge de to biblioteker.

De to biblioteker har allerede pr. 1. januar oprettet en hjemmeside¹¹ til vejledning for udgivere og andre borgere, hvor man nærmere kan studere såvel loven, bemærkningerne til loven, den udfyldende bekendtgørelse, andre relevante oplysninger, en "FAQ" under udvikling - en engelsk-inspireret nudansk betegnelse for en liste over ofte stillede spørgsmål med svar - samt en anmeldelsesblanket til digitale publikationer på nettet. Føt jul 1997 udgik endvidere en informationspjece *Bevar nutiden for fremtiden*¹² til al landsens producenter af udgiven information.

Kulturarvens grundpiller

Pligtafleveringsloven udgør - tillige med Arkivloven af 1992, Museumsloven af 1989 og Loven om sikring af kulturværdier i Danmark af 1986 - grundpillerne for bevaring af kul-

turarven i nutiden for eftertiden. Uden dem ville forskning og mange andre aktiviteter, der tager udgangspunkt i eller fører nutiden tilbage til fortiden, ikke være mulig. Derfor er der al grund til at være tilfreds med, at pligtafleveringen omsider er blevet moderniseret og nu - i lighed med Arkivloven - også inddrager den del af den moderne virkelighed, der

bliver stadig vigtigere for os alle, den digitale. Denne udgør dog i sig selv et problem. Den informationsteknologiske udvikling må således antages at medføre behov for en revision af i løbet af få år. Så denne lov vil næppe som sin forgænger opleve en alder, der for mennesker betegnes som "støvets år".

Noter

- 1 En udførlig statistik gives hvert år i institutionernes årsberetninger, senest *Årsberetning 1996*. Det Kongelige Bibliotek. Kbh., 1997, ss. 100-121.
- 2 Se herom: *Den trykte kulturarv. Pligtaflevering gennem 300 år*. Udg. af Det Kongelige Bibliotek og Statsbiblioteket. Red. af John T. Lauridsen og Henrik Horstbøll. Kbh., 1997, ca. 500 ss. Serien: *Danish Humanist Texts and Studies*, vol. 16 [i trykken]. Heri behandles pligtafleveringens historie, indhold og problemer kronologisk af Harald Ilsøe, Henrik Horstbøll og Grethe Jacobsen i 3 afsnit 1697-1781, 1781-1850 og 1850-1997. Pligtaflevering af særlige materialetyper samt særlige aspekter heraf behandles af Henrik Dupont (kort og trykte billeder), Knud Arne Jürgensen (musikalier), Svend Larsen (aviser), John T. Lauridsen (beslaglagte og forbudte værker), Peter Blume (pligtaflevering i internationalt perspektiv) og Jens Søndergaard (retssager). Endelig udgiver Harald Ilsøe alle kendte dokumenter og visse andre kilder til pligtafleveringens historie i det dansk-norsk-slesvig-holstenske monarki siden det 17. århundrede til og med den seneste lov og bekendtgørelse fra 1997.
- 3 Se herom Peter Blume i det i note 2 *anf. arb.* samt Lise Hesselager: "The dust of one age is the gold of another". Om pligtafleveringsbestemmelserne", i: *Til guld skal det blive... Nationallitteratur. Nationalbibliotek. Nationalbibliografi*. Biblioteksfaglige afhandlinger 1972-1987. Udg. af Det Kgl. Bibliotek. Kbh., 1988, ss. 67ff. [opr. trykt 1980].

- 4 Se Jean Lunn: *Study on a model law for legal deposit*. Udg. af UNESCO. PARIS, 1979 (PGI/02/IFLA/LD), revideret som *Guidelines for Legal Deposit*. Paris, 1981 (PGI-81/WS/23) samt *Pligtaflevering*. Delbetænkning nr. 1 fra Udvalget om Bibliotekerne i Informationssamfundet. D. 12. juni 1986, tr. i: Betænkning om Bibliotekerne i informationssamfundet. Betænkning nr. 1347. Bilagsbind. Kbh., 1987, ss. 193-241, specielt s. 201f.
- 5 Se *Pligtaflevering*. Delbetænkning, s. 202ff.
- 6 Se herom "Bemærkninger til lovforslaget" nr. L 185, 1997.
- 7 Det materiale kaldes i biblioteksterminologien ofte "småtryk", en betegnelse, der dog ikke har noget med skrifternes størrelse af gøre; se herom Lise Hesselagers afhandlinger "Danske småtryk i Det kgl. Bibliotek" (1972), "Den nationale litteratur i videste begreb" (1975), "Fringe or Grey Literature in the National Library. On "papyrolatry" and the growing similarity between the materials in libraries and Archives" (1984), alle genoptrykt i *Til guld skal det blive...* 1988 (se note 3) og Grethe Jacobsen, *anf. arb.*, jvf. note 2.
- 8 Udtalelsen er fra 1915, se Lise Hesselager, *anf. arb.*, s. 71.
- 9 "Notat om Revision af Pligtafleveringsloven" udarbejdet af Grethe Jacobsen og Harald v. Hielmcrone. Det kongelige Bibliotek - Statsbiblioteket. Juni 1965, 26 s.
- 10 Se note 4.
- 11 Adresse: "www.pligtaflevering.dk".
- 12 Kulturministeriet 1997.

Faktaark om ny bekendtgørelse om pligtaflevering pr. 1. januar 1998

Lov om pligtaflevering

Alle værker, der udgives her i landet, skal afleveres i 2 eksemplarer til en pligtafleveringsinstitution. Ved et værk forstås en afgrænset mængde information, som er en afsluttet og selvstændig enhed. Pligten gælder uanset værkets udgivelsesform. Afleveringspligten har den, som færdiggør værket. Hvis der er tvivl om, hvem der har færdiggjort værket, er det udgiveren, der har afleveringspligten. Ved udgiveren forstås den, der foranstalter spredning af værket.

Overtrædelse af loven kan straffes med bøde.

Lov nr. 423 af 10. juni 1997

Bekendtgørelse om pligtaflevering

Den nye lov om pligtaflevering er trådt i kraft 1. januar 1998. I forbindelse hermed har Kulturministeriet udsendt en ny bekendtgørelse, *Bekendtgørelse om pligtaflevering af udgivne værker* af 17. december 1997.

Den nye lov omfatter ikke kun trykte udgivelser. Den omfatter også f.eks. cd-rom'er, cd'er, videoer og publikationer på internet. Derfor udvides kredsen af afleveringspligtige betragteligt. Den nye lov rummer dog også forenklinger, f.eks. at der kun skal afleveres ét sted, mod tidligere to steder. Samtidig er den særlige ret til at rekvirere yderligere et eksemplar til Universitetsbiblioteket i København ophævet.

Bekendtgørelsen kan tjene som vejledning for den, der har pligt til at aflevere. De nødvendige oplysninger om, hvem der skal aflevere, hvad der skal afleveres, og hvor det skal afleveres, er samlet her. Bekendtgørelsen gør det således let at orientere sig om den nye lov.

Omfattet af pligtafleveringen er udgivne værker. Et værk anses for udgivet, når eksemplarer af værket med ophavsmandens samtykke er bragt i handelen eller på anden måde spredt til almenheden. Et værk er også spredt til almenheden, hvis der med ophavsmandens samtykke er tilgået almenheden meddelelse om, at værket kan bestilles, eller hvis værket er tilgængeligt over internettet.

Et værk skal afleveres i den form og stand, som det udgives i. Værker, der udgives på internet, skal anmeldes på en elektronisk blanket på hjemmesiden www.pligtaflevering.dk.

Det er den, der fremstiller det færdige eksemplar til udgivelse, der skal foretage pligtafleveringen.

Værker, der udgives på internet, skal anmeldes af den, der står for den tekniske færdiggørelse af det digitale eksemplar af værket, der lægges på nettet.

Følgende typer af værker er afleveringspligtige:

1. Trykte udgivelser (med visse undtagelser).
2. Udgivelser i mikroform.
3. Fotografiske udgivelser på over 100 eksemplarer.
4. Udgivelser i punktskrift.
5. Fonogrammer, d.v.s. lydudgivelser, uanset om de er udgivet på cd'er, Compact Disc, kassetter eller andet medium.
6. Videogrammer, d.v.s. billedudgivelser, uanset om de er udgivet på videokassette, videodisc eller andet medium. Omfattet er også videoudgivelser af f.eks. en udenlandsk film med dansk tale eller undertekster. Dog er videoer og film, som distribueres med henblik på fremførelse f.eks. i en biograf, samt kunstneriske eksperimentarfilm, ikke omfattet af pligtafleveringen.
7. Kombinerede udgivelser, f.eks. udgivelser, der kombinerer trykt materiale, videokassetter, lydassetter m.m.
8. Udgivelser af digitale værker på fysiske medier. Dog er edb-programmer ikke omfattet af pligtafleveringen, med mindre de udgør en del af et værk og udgives sammen med dette.
9. Udgivelser af digitale værker i databaser (netudgivelser). De nærmere vilkår for aflevering af netudgivelser fremgår af vedlagte faktaark.

Udgivelser skal afleveres i to eksemplarer. Aflevering sker hvert halve år til Det Kongelige Bibliotek eller til Statsbiblioteket (se nedenfor), og modtageren betaler porto. Netudgivelser afleveres ved, at udgivelsen anmeldes på et skema på hjemmesiden www.pligtaflevering.dk.

Det Kongelige Bibliotek skal modtage:

trykte materialer (undtagen aviser)
noder
mikrofilm
fotografiske værker
værker i punktskrift
elektroniske værker
netpublikationer

Statsbiblioteket skal modtage:

aviser
lydudgivelser
film- og videoudgivelser

Er man i tvivl, om man har pligt til at aflevere, eller hvordan afleveringen skal ske, er man velkommen til at ringe eller skrive til en af pligtafleveringsinstitutionerne. Man kan også læse mere på hjemmesiden www.pligtaflevering.dk.

Faktaark om pligtaflevering af værker i digitale netværk

Dette er en oversigt over de særlige KÅst*melser for pligtaflevering af net-udgivelser.

Værker, der udgives i digitale netværk, kan ikke altid identificeres på den samme enkle måde, som værker, der udgives i fysisk form. Derfor nedenstående vejledning til bedømmelsen af, om der foreligger et afleveringspligtigt værk.

Værksbegrebet

Loven definerer et værk således: "Ved et værk forstås en afgrænset mængde af information, som må betragtes som en afsluttet og selvstændig enhed."

Afgrænset: For at noget kan være afleveringspligtigt, skal det være muligt af afgrænse den givne informationsmængde. Normalt volder det ikke problemer. Den bedste tommelfingerregel er, om et tilsvarende værk kan foreligge i fysisk form. Feks. som en bog eller en pjece.

Afsluttet: En tekst m.v. er afsluttet, hvis den foreligger i en endelig form, som ikke forudsættes ændret. I så fald foreligger der en afsluttet - *statisk* - udgave. Dette ændres ikke af, at der eventuelt på et senere tidspunkt udgives en ny, ændret udgave af værket.

En *dynamisk* tekst m.v. er i modsætning hertil en tekst, som forudsættes ændret (opdateret) løbende eller med korte intervaller. Dynamiske tekster m.v. er ikke værker og er derfor ikke afleveringspligtige.

Indtil videre defineres tekster m.v., der opdateres hyppigere end 1 gang om måneden, som dynamiske og dermed som ikke-afleveringspligtige. Tekster m.v., som ændres eller opdateres 1 gang om måneden eller sjældnere, betragtes som statiske og er derfor afleveringspligtige.

Selvstændig: Et værk må kunne udskilles som en naturligt sammenhængende helhed. Det må kunne give mening i sig selv, uden at skulle indgå i en større helhed. En god tommelfingerregel er, at man kan forestille sig, at det blev udgivet selvstændigt. Et kapitel i en bog eller en oplysning fra telefonbogen kan derimod ikke betragtes som et selvstændigt værk.

Udgivelse

Pligtafleveringsloven vedrører kun *udgivne* værker. Et værk er udgivet, når det med ophavsmandens samtykke er gjort tilgængeligt på nettet og der er mulighed for at hjemtage det, f.eks. ved anvendelse af en *download* knap eller på tilsvarende enkel måde. For at der er tale om en udgivelse kræves altså, at det er muligt at fremstille et eksemplar af værket. Et værk kan godt være opdelt i flere filer, f.eks. svarende til kapitler i en bog, der skal hjemtages hver for sig.

Online tilgængelige databaser, som man søger i, som f.eks. vejvisere, telefonbøger eller leksika, er ikke afleveringspligtige. De anses ikke for udgivet, da det ikke er meningen, at de skal hjemtages i deres helhed.

EDB-programmer

Edb-programmer er ikke omfattet af pligtaflevering, med mindre et eksemplar af et edb-program udgør en del af et værk af en anden art og udgives sammen med dette.

Hjemmesider

En hjemmeside er af natur dynamisk og er derfor som sådan ikke afleveringspligtig. Tit er større eller mindre informationsmængder i en hjemmeside udskilt som selvstændige statiske værker, som er udgivet. Hjemmesiden giver adgang til værket. Sådanne værker i hjemmesider er afleveringspligtige. Typiske eksempler herpå er myndigheders, institutioners eller virksomheders publikationer, f.eks. rapporter o.l., som i stigende grad kan hjemtages fra deres hjemmesider, og som erstatter den trykte udgivelse.

Internetaviser

En internetavis kan være en elektronisk kopi af den trykte avis. I så fald er den afleveringspligtig.

Tit ligner internetavisen dog snarere en hjemmeside, idet den er hjemsted for mange forskellige slags informationer, som bliver opdateret i løbet af dagen. Sådanne dynamiske internetaviser er undtaget fra pligtaflevering. De vil dog også indeholde statiske værker, som f.eks. enkelte avisartikler, som ikke forudsættes opdateret. Da det ikke er praktisk gennemførligt at kræve særskilt aflevering af enkeltdele af en helhed, er disse enkelte avisartikler udtrykkeligt undtaget fra afleveringspligten.

Tidsskrifter og magasiner

Hvad der er sagt om internetaviser gælder også for tidsskrifter og magasiner. For så vidt som disse ikke opdateres, f.eks. fordi de er elektroniske kopier af de trykte udgaver, er de statiske og dermed afleveringspligtige.

For så vidt som tidsskriftet har en dynamisk karakter, idet det indeholder information, der løbende opdateres, er de statiske artikler, som evt. er indeholdt i det dynamiske tidsskrift eller magasin, udtrykkeligt undtaget fra afleveringspligten.

Leksika, databaser o.l.

Et online tilgængeligt leksikon, eller en anden systematisk ordnet samling data eller information, anses som nævnt ikke for udgivet, da det ikke er meningen, at det skal hjemtages i sin helhed. Artikler, der indgår i online tilgængelige leksika og lignende er udtrykkeligt undtaget fra afleveringspligten, selv om artikler kan hjemtages separat, da aflevering af sådanne artikler ikke anses for praktisk gennemførlig.

Nyhedsgrupper

Indlæg i nyhedsgrupper på internet er udtrykkeligt undtaget fra afleveringspligten, da aflevering af sådanne indlæg ikke anses for praktisk gennemførlig.

Yderligere oplysninger:

Det Kongelige Bibliotek
Overbibliotekar
Steen Bille Larsen
Postboks 2149
1016 København K
Telefon 33 47 47 47

Statsbiblioteket
Førstebibliotekar
Harald von Hielmcrone
Universitetsparken
8000 Århus C
Telefon 89 46 20 22

Kulturministeriet
Fuldmægtig Torben S. Holm
Nybrogade 2
Postboks 2140
1015 København K
Telefon 33 92 33 70